

Міністерство освіти та науки України
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола

Циклова комісія журналістики

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**«Проблеми сучасного українського книговидання в
умовах гібридної війни»**

Виконав: студент 4 курсу,

групи В-41

спеціальності 061 «Журналістика»

Клебанюк Олег Ігорович

Науковий керівник: Подаряща О. І., кандидат
наук із соціальних комунікацій

Рецензент: Фінклер Ю. Е., доктор
філологічних наук

Оцінка _____

Тернопіль – 2023

АНОТАЦІЯ

Клебанюк О. І. Проблеми сучасного українського книговидання в умовах гібридної війни.

Дипломна робота на здобуття кваліфікації фахового молодшого бакалавра зі спеціальності 061 «Журналістика» (ОП «Видавнича справа та редагування»). Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола. Тернопіль, 2022. 45 с..

Дипломна робота присвячена вивченню проблем сучасного українського книговидання в умовах гібридної війни. Робота складається з двох розділів, в яких проаналізовано особливості розвитку книговидавничої справи України на сучасному етапі та сутність національного книговидання в умовах гібридної війни Росії проти України.

У першому розділі розглянуто стан книговидання в сучасній Україні, ідентифікацію актуальних проблем та взаємозв'язок між гібридною війною та книговиданням. У другому розділі досліджено діяльність українських видавництв в умовах воєнного стану, розглядаються перспективи розвитку.

Результати дослідження дають можливість краще розуміти складність та виклики, з якими зіткнулася книжкова галузь в Україні через військову агресію та гібридну війну. Робота має практичне значення для розвитку стратегій та політик у сфері книговидання, спрямованих на забезпечення стабільності та просування української культури в умовах гібридної війни.

Ключові слова: *книговидавнича справа, ринок книжкової галузі, особливості розвитку, гібридна війна, репертуар видань, перспективи розвитку.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КНИГОВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	7
1.1 Стан книговидання в сучасній Україні.....	7
1.2 Актуальні проблеми ринку книжкової галузі	12
1.3 Гібридна війна і книговидання	18
РОЗДІЛ 2 СУТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО КНИГОВИДАННЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	23
2.1 Діяльність українських видавництв в умовах воєнного стану.....	23
2.2 Репертуар видань під час війни	27
2.3 Стимулювання і перспективи розвитку українського книговидання	32
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41

ВСТУП

У сучасних умовах гібридної війни, яка триває на території України з 2014 року, книговидання стало однією з галузей культури, що потерпає від негативних наслідків російської агресії. Зокрема, в Україні набули поширення російськомовні видання з пропагандистським змістом, які намагаються вплинути на свідомість українських громадян. Таким чином, цілеспрямоване дослідження проблем, що виникають у сфері українського книговидання в умовах гібридної війни, є актуальним та важливим завданням. Книговидавнича галузь — це сукупність діяльності та інфраструктури, пов'язаних з видавництвом, друкарством, розповсюдженням та продажем книжок.

У своєму ясному погляді на книговидавничу галузь Л. А. Козер зазначив, що ідеї є дітьми мозку окремих людей; але книги, в яких ідеї набувають конкретної форми, щоб їх можна було донести до цільової аудиторії, є продуктом колективної праці членів видавничих фірм, які спеціалізуються на виробництві та розповсюдженні книг. Дослідження книговидавничої галузі в Україні особливо актуальне у часи гібридної війни. Різні його аспекти досліджували українські науковці, зокрема: Ю. Бондар, О. Горобець, І. Демуз, Н. Зелінська, М. Іванов, К. Казак, Ю. Козоловець, О. Михайлова, Ю. Морщавка, Б. Пастух, В. Різун, М. Сенченко, Е. Шеркліфф та ін.

Метою дослідження є визначення особливостей розвитку книговидавничої справи в Україні на сучасному етапі, виявлення актуальних проблем на ринку книжкової галузі та впливу гібридної війни на книговидання. Зокрема, дослідження має на меті розгляд стимулювання та перспектив розвитку українського книговидання.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати вплив гібридної війни на українське книговидання.
2. Дослідити основні проблеми, з якими зіткнулися видавництва та книготорговельні мережі під час війни.

3. Дослідити вплив кризових явищ на книговидання, зокрема на зниження попиту на книги.

4. Розглянути роль Інтернету та електронних книг в українському книговиданні в умовах війни.

5. Розглянути зміни в книжковому ринку та книговиробництві в умовах гібридної війни.

6. Дослідити зміни у репертуарі видань

7. Запропонувати можливі рішення для вирішення проблем, з якими зіткнулося українське книговидання в умовах гібридної війни.

Інформаційною базою досліджень стали статистичні матеріали, монографії, наукові збірники та звіти про випуск видань в 2019-2023 роках.

Актуальність дослідження полягає у складній політичній, економічній та соціальній ситуації в Україні, спричиненій російською агресією та гібридною війною. Ця ситуація негативно впливає на різні сфери життя, включаючи книговидання. Тому проблеми сучасного українського книговидання в умовах гібридної війни є актуальними й потребують дослідження й аналізу.

Предметом дипломної роботи є сутність українського книговидання в умовах гібридної війни.

Об'єктом дипломної роботи є сучасне книговидання.

Методи дослідження:

- Аналіз документів та статистичних даних — проведення аналізу статей, наукових публікацій, досліджень, монографій та інших джерел з огляду на проблеми сучасного українського книговидання.

- Кількісний аналіз — Здійснення статистичного аналізу даних про виробництво книг, ринкові тренди тощо. Це дозволить оцінити масштаби проблем і їх вплив на ринок книговидання.

- SWOT-аналіз — визначення сильних та слабких сторін сучасного українського книговидавництва в умовах гібридної війни.

- Опитування — збір даних та отримання інформації від груп людей шляхом ставлення запитань і отримання відповідей.

Методологічна і теоретична основа дипломної роботи базується на дослідженні взаємозв'язку між гібридною війною і книговидаванням в Україні та на комплексному аналізі літературних джерел, статистичних даних, експертних думок фахівців та дослідників українського книговидавання.

Дипломна робота має наступні **практичні значення**:

- Визначення проблем, що виникають в сфері книговидавання в умовах гібридної війни та надання рекомендацій щодо їх подолання. Дослідження можуть допомогти видавництвам та книгарням зрозуміти, як вирішувати проблеми, пов'язані з постачанням та розповсюдженням книг у таких умовах.

- Аналіз впливу гібридної війни на книговидавання та культурне життя загалом. Дослідження можуть допомогти громадським організаціям та державним установам у боротьбі зі зниженням культурної активності та надати рекомендації щодо підвищення культурної свідомості серед населення.

- Підвищення кваліфікації фахівців у сфері книговидавання. Дослідження можуть допомогти підвищити рівень знань та навичок у сфері книговидавання, що може стати важливим для підтримки та розвитку книжкової культури в умовах гібридної війни.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів теоретичного та практичного, висновків, списку використаних джерел (38 позицій).

РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КНИГОВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

1.1 Стан книговидання в сучасній Україні

Сучасне книговидання в Україні стикається зі складними викликами, особливо в умовах гібридної війни з Росією. Це становить проблему для українських видавництв та авторів, але також надає можливість створювати нові видання та контент.

Книговидання в Україні є однією з найбільш важливих галузей культури та освіти. Однак, сучасна Українська держава зіштовхнулася з проблемами, пов'язаними з гібридною війною та впливом російської агресії на книговидання в країні. Протягом останніх років українські видавництва зазнали складнощів, що призвело до зменшення кількості видань та зниження якості продукції. Значний вплив на розвиток книговидавничої справи в Україні має сучасний економічний та політичний контекст. Наприклад, зростання курсу долара та збільшення вартості видання книг. На основі отриманих даних досліджено, що 80% учасників опитування помітили значне зростання цін на книги. (Рис. 1.1)

Рис. 1.1 Зростання цін на друкованні видання

Однією з ключових особливостей сучасного книговидання в Україні є зростання кількості видань на різноманітні теми, що відображає широкий

спектр інтересів читачів. Такі видання можуть бути знайдені в різних форматах, від традиційних книг до електронних версій. [26] Водночас, розповсюдження електронних книг та зміна читацьких звичок ставлять під загрозу традиційний формат книжки та книговидавництва взагалі.

У зв'язку з цим, видавництва стикаються з необхідністю швидкого адаптування до нових реалій. [25] Дослідження виявило, що серед опитаних читачів 28% сприймають електронні видання як альтернативу друкованим, 23% все ще віддані традиційній книзі. (Рис. 1.1)

Рис. 1.1 Електронні видання як альтернатива друкованим книгам.

Іншою важливою тенденцією є збільшення кількості авторів, які публікують свої твори в Україні. Серед них можна виокремити таких авторів: Таїс Золотковська, Іван Байдак, Маркіян Прохасько, Сергій Жадан, Макс Кідрук та інші. Цей ріст пов'язаний з емоційним піднесенням української самоіндіфакції, зростанням популярності самопублікації та інтернет-видань.

Зокрема, однією з особливостей сучасної книговидавничої справи є зростання попиту на інтерактивні та мультимедійні книги. Такі книги містять більше елементів взаємодії з читачем, наприклад, відео, зображення та звук. Це дає можливість створювати більш інформативні та захоплюючі книжки, які залучають увагу читачів та дозволяють краще засвоювати матеріал.

Ще однією особливістю сучасної книговидавничої справи є зростання важливості ринку експорту книжок. Українські видавництва все частіше випускають книги на різних мовах світу та розширюють свої ринки збуту за кордон. Це дозволяє просувати українську культуру та інтелектуальний потенціал у світі.

Гібридна війна стала спонуканням до створення нових книжок про українську історію, культуру та мову, зокрема, таких як «Історія України від діда Свирида» за авторством Свирида Опанасовича, «Холодний Яр» Юрія Горліс-Горського, «ОУН і УПА» Вахтанга Кіпіані та ін.. Більшість з них мають сильну патріотичну спрямованість та містять інформацію про те, як Україна зберігає свою незалежність та культуру. Наприклад, видання «Сучасна Українська Поезія» випускає книги українських поетів, в яких вони висвітлюють сучасні реалії країни та її історію.

Українське книговидання залишається дуже вразливим у відносинах з Росією, особливо через залежність від російської книжкової продукції. Відокремлення українського книговидавництва від впливу росії стало певним випробуванням для українських видавництв, адже вони втратили значну частину свого ринку, що став вкрай нестабільним. Значна частка усіх книг а це більш ніж 40%, які реалізувалися, написані російською мовою. Також, певна кількість авторів, які спеціалізуються на російськомовній літературі, перейшли до російських видавництв, що ускладнило ситуацію з українською книговидавничою індустрією. З іншої сторони це стало величезним поштовхом до вдосконалення та розвитку книжкового бізнесу України та української культури в цілому. Як наслідок, запроваджено два законопроекти (7459 та 6287) які мали на меті заборонити імпорту та розповсюдження видавничої продукції з Російської Федерації, Білорусі та тимчасово окупованих територій, безумовно, ці законопроекти сприяють поширенню книг українських авторів.

[33]

За даними Державної служби статистики України у 2020 році кількість випущених книг в Україні склала 26 894, що на 13,8% менше, ніж у 2019 році (31 157 книг). Зокрема, зниження кількості виданих книг відбулося у галузях наукової, науково-популярної та художньої літератури. (рис. 1.2)

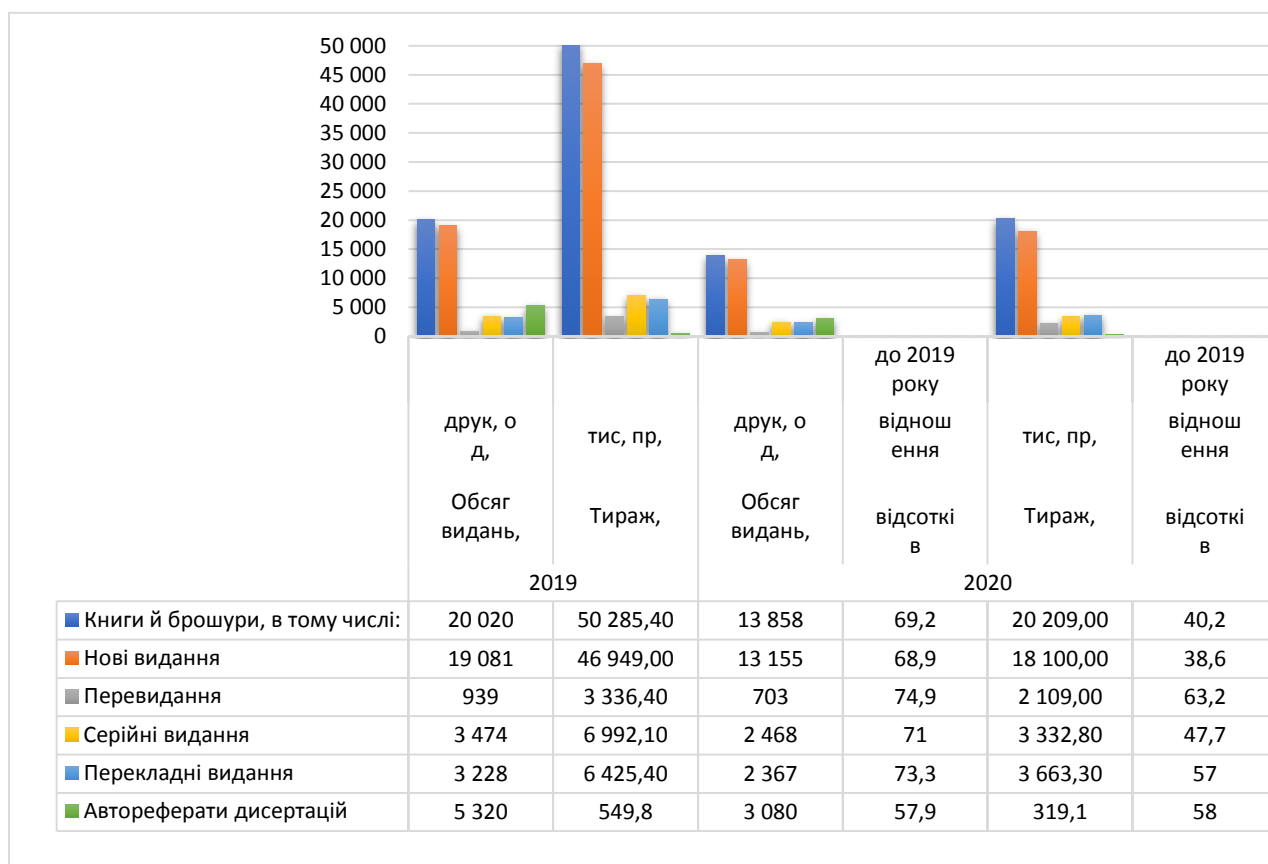

Рисунок 1.2 Кількісні показники українського книговидавництва в 2019 — 2020 рр.

Наведені дані випуску книг й брошур за тиражними групами (рис. 1.2) свідчать про те, що більше половини (53,3 відсотків) із них друкується тиражем до 0,5 тисяч примірників, в порівнянні із аналогічними даними 2019 року обсяг назв зменшилась на 4134 друкованих одиниць, чи на 35,9 відсотків. Найпопулярнішими в даній групі є наукові видання, що складають 34,6 відсотків загальної кількості назв і 36 відсотків загального тиражу, навчальні і методичні видання (24 відсотків й 22,8 відсотків), художня література (17,5 відсотків й 16,8 відсотків). (рис. 1.3).

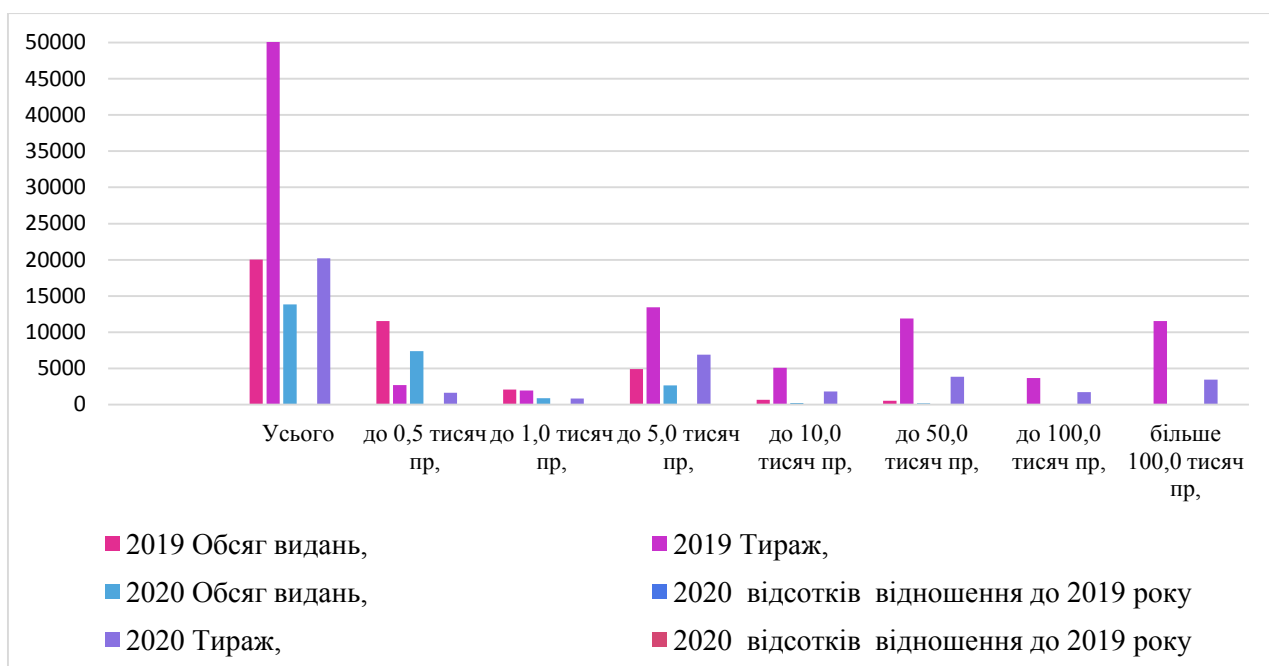

Рис. 1.3 Розподіл випуску книг й брошур за тиражними групами в 2019 — 2020 роках

Найбільше книг й брошур серед іноземних мов видано англійською — 412 друкованих одиниць тиражем 801,6 тисяч примірників (3 відсотків й 4 відсотків), в порівнянні із аналогічним періодом 2019 року обсяг назв зменшився на 91 друкованих одиниць, чи на 18,1 відсотків, тиражі — на 562,6 тисяч примірників, чи на 41,2 відсотків; німецькою — 27 друкованих одиниць тиражем 54,7 тисяч примірників, в порівнянні із аналогічним періодом позаминулого року обсяг назв зростає на 2 друкованих одиниць (8 %), тиражі знизились на 1,7 тисяч примірників (3 %).

Станом на 1 січня 2021 року було випущено 1455 друкованих видань дитячої літератури з загальним тиражем 2701,0 тисяч примірників. Це складає 10,5% від загальної кількості назв і 13,4% від загального тиражу. Порівняно з аналогічним періодом 2019 року, кількість видань зменшилась на 348 одиниць або 19,3%, а тиражі знизилися на 1092,3 тисяч примірників або 28,8%.

Видавництвами й видавничими організаціями із державною формою власності випущено 3011 друкованих одиниць загальним тиражем 1299,6 тисяч примірників, що в процентному відношенні до загальної кількості назв становить 21,7% й 6,4% загального тиражу, порівняно із аналогічним

періодом позаминулого 2019 року обсяг назв зменшився на 1206 друкованих одиниць, чи на 28,6%, тиражі — на 1164,6 тисяч примірників, чи на 47,3%, в тому числі видавництвами в сфері управління Держкомтелерадіо України — 93 друкованих одиниць (0,7%) тиражем 56,8 тисяч примірників (2,8%), в порівнянні із аналогічним періодом 2019 року обсяг назв зменшився на 87 друкованих одиниць, чи на 48,3%, тиражі зменшились на 766,0 тисяч примірників, чи на 93,1%.

На жаль, проблеми сучасного українського книговидання в умовах війни мають серйозний вплив на культурну та освітню сфери України. Але, на щастя, в країні є багато ініціатив та програм для підтримки українських видавництв та авторів. Наприклад, програма «Книга-Діалог», створена Міністерством культури та інформаційної політики України, є механізмом підтримки видавництв, що видавали книги на теми гібридної війни та агресії Росії проти України.

Таким чином, стан книговидання в Україні залишається дуже складним і вразливим в умовах гібридної війни. Українські видавництва змушені боротися за фінансування та підтримку, але також мають можливість створювати нові видання та контент, який просуває українську культуру та історію. Також, з'являються нові можливості використання технологій та інтернету для реклами книг та залучення нових читачів. Проте, відносини з Росією залишаються викликом для українського книговидання, і їх вирішення залежить від політичної та економічної стабільності в країні.

1.2 Актуальні проблеми ринку книжкової галузі

Ринок книжкової галузі в Україні за останні роки стикається з низкою проблем, які впливають на розвиток цілого книговидавничого сектору. Актуальні проблеми ринку книжкової галузі в Україні за останні роки включають в себе багато різних аспектів, від проблем з виробництвом та дистрибуцією книг до складнощів зі збутом та просуванням книжкових продуктів на ринку. Однією з найважливіших проблем є низький рівень

читацької культури та низька читацька активність. Згідно з дослідженнями, проведеними Інститутом книги, середній українець читає всього 1-2 книги на рік. Це вище, ніж в деяких інших країнах, але недостатньо для забезпечення сталого розвитку книжкового ринку. За даними Національної статистичної служби України, кількість людей, які відвідують бібліотеки, зменшилась з 39% у 2010 році до 28% у 2021 році. Це може призвести до зменшення попиту на книги, та зниження доходів видавництв. Згідно з дослідженням UNESCO, Україна посідає 53 місце в світі за рівнем грамотності серед населення. Це прямо впливає на книжковий ринок, адже люди з низьким рівнем грамотності не можуть бути активними читачами та не мають достатньої зацікавленості у книжках. Тому важливо проводити заходи з просвіти серед населення, підвищувати рівень культурної грамотності.

Крім того, слід звернути увагу на проблему доступності книг для населення. Згідно зі статистикою, понад 50% українців не купують книги через їх високу ціну. [1] Відповідно до результатів проведеного опитування, встановлено, що подорожчання книг мало вплив на 51,5% читачів. (Рис 1.2)

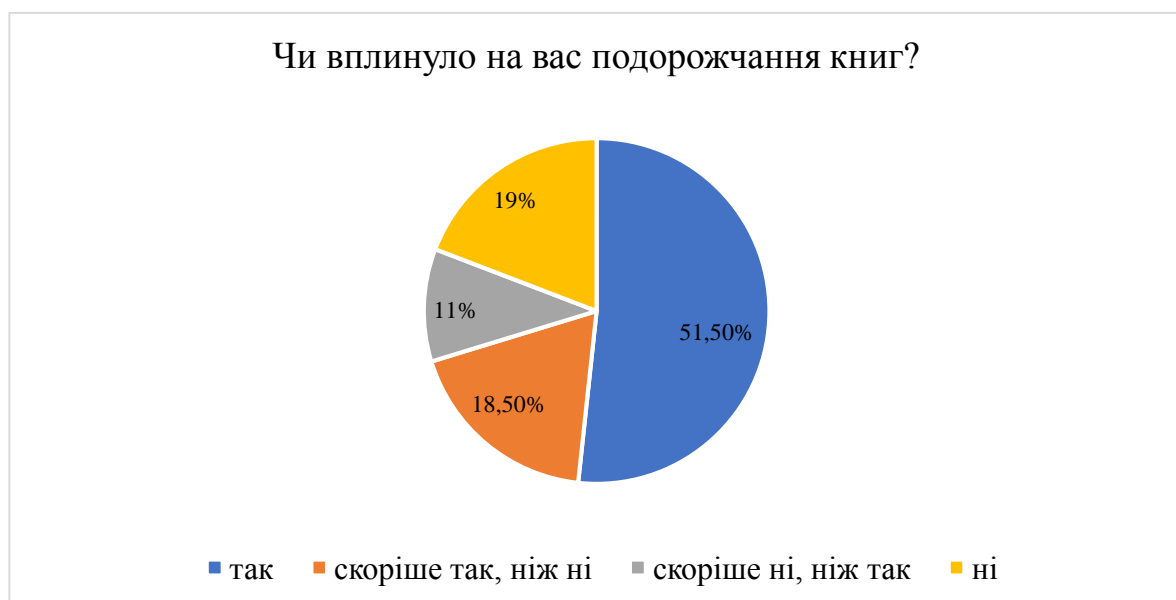

Рис. 1.4 Вплив цін на спроможність купівлі книг

Дослідження, проведене Книжковою палатою України, свідчить про те, що українські книги становлять лише 40% національного книжкового ринку, а

решта належить зарубіжній літературі. Це може вказувати на те, що ринок насичений іноземною продукцією, а українським авторам та видавцям складно конкурувати на ньому. [23]

Війна в Україні не лише призвела до гуманітарної кризи, але й значно позначилася на стані книжкової галузі. Ринок книжкової галузі в Україні після повномасштабного вторгнення у 2022 році зазнав великих змін. За даними науковців, зокрема, Олени Грищенко, проблеми на ринку книжок стали більш серйозними, адже відбулось зіткнення зі складними економічними та політичними викликами, пов'язаними з війною. Однією з головних проблем є зниження попиту на книги, що пов'язане зі скороченням доходів населення та загальною економічною нестабільністю в країні. [3]

Також війна суттєво вплинула на книжковий ринок через складну ситуацію зі зв'язками з окупованими територіями. Видавництва, які мають філії на окупованих територіях, стали знаходитися у складній ситуації, з одного боку, вони не можуть проводити бізнес на контрольованих РФ територіях, з іншого — вони зазнають фінансових втрат та падіння попиту на їхню продукцію.

На думку кандидата філологічних наук Н. В. Єгорової, «економічна нестабільність є головною причиною, яка впливає на зменшення обсягів видання книжок в Україні» [22 с. 33]. Крім того, недостатня підтримка держави та недостатня фінансова підтримка для видавництв також впливають на зменшення видань. Згідно з дослідженням, проведеним Книжковою палатою України, лише 30% видавництв отримують підтримку з боку держави, що є недостатнім для забезпечення стійкого розвитку галузі. Багато видавництв змушені самотійно забезпечувати витрати на видання книг, що може впливати на якість та кількість виданої продукції. Іншою важливою проблемою є вплив російської агресії та гібридної війни на книговидання в Україні. За словами кандидата філологічних наук С. М. Черкасенка, «російська агресія та інформаційна війна, що ведуться проти України, суттєво впливають на

книговидання в країні. Російські видавництва активно просувають свої продукти на український ринок, де вони конкурують з вітчизняними виданнями» [26]. Також, з метою впливу на свідомість українців, російські видавництва активно використовують українські мовні ресурси для поширення російської пропаганди.

Відсутність ефективної системи державної підтримки видавництв та книгарень. За словами М. Костенка та Т. Костенка, «українське книжкове видання перебуває в інформаційному, економічному та фінансовому кризовому стані» [11]. Один з основних проблемних питань — недостатня підтримка держави видавництв та книгарень. У 2021 році було виділено лише 100 мільйонів гривень на розвиток книжкової галузі, що порівняно з іншими галузями, можна вважати дуже низьким рівнем фінансування [2].

Війна в Україні призвела до втрати частини аудиторії, яка була основним споживачем української літератури. За словами А. Виноградова: «частка видань на українській мові складала в 2012 році 55%, в 2020 році — 43%» [12]. Це свідчить про зменшення інтересу до української літератури, що зумовлено як війною, так і наявністю інших форм отримання інформації, зокрема, електронних книг.

Крім того, зменшення читацької активності та зростання популярності електронних книг є ще однією проблемою для українських видавництв. За даними Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, кількість читачів зменшилася на 22% у 2020 році порівняно з попереднім роком. За даними Асоціації видавців України, у 2020 році попит на електронні книги зріс на 40%. Подорожчання друкованих книг виступає однією з основних причин, що сприяє збільшенню попиту на їх електронні аналоги. Понад 60% респондентів зазначили випадки, коли друковані книги коштують дорожче, ніж їх електронні аналоги, що робить електронні книги більш доступними для широкої аудиторії. (Рис. 1.5) Це явище може бути пояснене зростанням вартості виробництва та дистрибуції друкованих книг. Крім того, електронні

книги можуть бути легко завантажені та збережені на різних пристроях, що робить їх зручними для читання.

Рис. 1.5 Вплив цін на вибір видань

Цифрові формати все ще стикаються з багатьма проблемами. Одна з таких проблем полягає у недостатній розробці платформ для продажу електронних книг. На відміну від інших країн, де вже давно діють великі платформи, такі як «Amazon Kindle», в Україні вони з'явилися досить недавно і ще не мають такого ж розмаху. Також, зокрема, багато українських видавців не мають досить високої технічної підготовки для розробки власних електронних книг, що ускладнює їх вхід на ринок цифрових форматів.

Тому необхідно розвивати електронну інфраструктуру книжкового ринку, створювати умови для зручного доступу до цифрових книг та їх розповсюдження.

У відсутності відповідних умов та ресурсів, багато видавництв змушені економити на виданні якісних книг. Це може призвести до зниження якості друкованих матеріалів та збільшення кількості помилок у тексті. За словами М. Шевченка, «однією з найбільших проблем в українському видавництві є якість видань, яка знижується з кожним роком» [13]. Це може відлякувати читачів від покупки книг та погіршувати імідж української книжкової галузі в цілому.

Ще одна з найбільш актуальних проблем, яка стосується книжкового ринку в Україні — це проблема піратства. Хоча Україна має законодавство, що регулює авторські права та захист інтелектуальної власності, піратство продовжує залишатися значним викликом для книжкової галузі. Незаконний продаж книг в мережі Інтернет є серйозною проблемою для українських видавництв та книгарень. За даними Асоціації видавців України, «на незаконному ринку продається більше 50% книг на українській мові» [5]. Це не тільки призводить до втрати прибутку для видавництв, а й порушує права авторів та погіршує якість продукту, що надалі може відлякувати покупців. Сьогодні легко знайти безкоштовний контент, замість того, щоб платити за нього. Така ситуація відохочує українських видавців від пропозиції електронних версій книжок. Піратство призводить до значних втрат, оскільки, за даними директора Українського інституту книги О. Ковалю, доходи можуть знижуватися навіть до 40%. Українське законодавство наразі не передбачає ефективних інструментів захисту авторських прав, що призводить до порушення прав авторів та нелегального розповсюдження книжкової продукції.

В останні роки спостерігається загальний занепад книжкової культури, який також впливає на стан книжкової галузі. За словами А. Кожум'яка, «за останні роки українці стали менше читати книги» [11]. Це пов'язано як зі зміною пріоритетів читачів, так і з впливом соціальних мереж та інших медіа, що займають все більшу частку часу людей.

Загалом, актуальні проблеми книжкового ринку в Україні є складними та багатогранними. Вирішення цих проблем потребує не тільки співпраці та взаємодії всіх гравців ринку, але й дієвих державних заходів. Тільки таким чином можна забезпечити сталий розвиток книжкової галузі в Україні та зберегти культурну спадщину країни для майбутніх поколінь.

Можна зробити висновок, що ринок книжкової галузі в Україні у 2023 році стикається зі значними викликами, серед яких можна виділити зниження

попиту на книжки, скорочення кількості книгарень та видавництв, зростання вартості видань та складнощі щодо їх продажу, а також проблеми з підготовкою та розповсюдженням якісного літературного контенту. Також можна відзначити, що розвиток електронних форматів може стати вирішальним для виживання книжкової галузі в складних умовах війни та економічної кризи. Тому, на сьогоднішній день, важливо проводити заходи з підвищення інтересу до читання та забезпечення доступності книг як у традиційному, так і в електронному форматі, зокрема для молоді та віддалених регіонів країни.

1.3 Гібридна війна і книговидання

Протягом чотирьох років війни в Україні відбулися зміни на книжковому ринку, які спричинили нові підходи та інституції. Особливо важливою зміною стало обмеження російських книг, що стимулювало розвиток українського книговидавництва. Особливо на Сході країни зросло зацікавлення до української книги, проте попит ще не повністю задовольнений. Події на окупованих територіях стали каталізатором змін у книговидавництві, адже вони поглибили проблеми, які існували протягом років незалежності, зокрема гібридної інформаційної війни. У гібридній війні книги — це зброя. Вони можуть бути використані як для маніпулювання свідомістю громадян, так і для протистояння агресору. [20]

Гібридна війна та книговидання — це процес взаємодії між гібридною війною як складною формою військової та не військової агресії та книговиданням як основною галуззю культури та інформації. У цьому контексті, гібридна війна може впливати на книговидання через різні канали, такі як контроль над інформаційними потоками, блокування або зниження фінансування книжкової галузі, а також зниження попиту на книжкову продукцію. З іншого боку, книговидання може відігравати важливу роль у боротьбі з гібридною війною, шляхом популяризації правдивої інформації та боротьбою з дезінформацією, а також висвітленням важливих тем, пов'язаних з військово-політичною ситуацією в країні. Таким чином, гібридна війна і

книговидання можуть взаємодіяти між собою і мати важливий вплив на суспільство та культуру.

Розглядання взаємозв'язку гібридної війни та книговидання стає все більш актуальним, особливо для України, яка знаходиться в стані постійного конфлікту з Російською Федерацією. В останні роки російська пропаганда активно використовує книжкове видання як один з інструментів для формування образів ворога, маніпулювання громадською думкою та дестабілізації політичної ситуації в Україні. Військові дії та економічні санкції з боку Росії призвели до складної економічної ситуації в країні. Багато видавництв були змушені зменшувати обсяги видань та виводити книжки з продажу через обмежений доступ до ринків. Це призвело до зниження доходів видавництв та авторів, а також до скорочення робочих місць у книжковій галузі. [14]

Гібридна війна спонукає до того, щоб книжкові видання стали не тільки засобом інформаційної війни, але і геополітичним інструментом. Книговидання може бути використано як інструмент для залучення громадської уваги до конкретної проблеми, створення міфів про історію та культуру ворога, а також залучення фінансових ресурсів від зарубіжних «спонсорів».

З іншого боку, книжкове видавництво може стати ефективним інструментом в боротьбі з російською пропагандою. Воно може допомогти розповсюдженню альтернативних думок, створенню позитивного іміджу країни та її народу. Важливою проблемою є необхідність підвищення якості книжкових видань, збільшення рекламного бюджету та розвитку інтернет-платформ для просування книжкової продукції. [14]

Зміни у книговидавничій галузі відбулись переважно всередині галузі, а не на самій галузі в цілому. Війна сприяла появі нових авторів та творів, які відображали події та аналізували ситуацію, зокрема у сфері нон-фікшн. Проте головні питання, які заважали динамічному розвитку видавничої галузі, такі як

інфраструктура та доступ до кредитних інвестиційних ресурсів, залишилися невирішеними. [38]

З іншого боку, відбулися важливі проекти, які сприяли розвитку книжкової культури, такі як Львівський книжковий форум та Книжковий Арсенал у Києві. Ці заходи збільшили кількість людей, які читають та відвідують подібні заходи, але на загальну статистику поки що не вплинули настільки масово, щоб говорити про далекосяжні наслідки на широкі маси.

Видавнича справа поділяється на спеціальні галузі, що відрізняються за характером книг, які вони окремо включають. Таким чином, ми маємо медичні видавництва, технічні чи наукові видавництва, видавці художньої літератури, а також видавництва періодичних видань. Фірма або окрема особа, що випускає книжки та належать до всіх чи кількох із цих різних класів, відома як загальний видавець.

Видавнича тенденція в Україні не вказує на будь-яку форму спеціалізації. Швидше, більшість видавців спрямовують свою енергію на видання всіх категорій книг. Розмір аудиторії конкретної книги визначає життєздатність її проекту. Таким чином, освітні книги привернули увагу видавців більше, ніж будь-яка інша категорія книг. У цій категорії книжок початкова та середня школи є основними сферами інтересу для більшості видавництв України.

Проблеми українського книговидання в умовах гібридної війни є багатограними та потребують негайного вирішення. Для цього необхідно вжити кроків з підтримки держави, використання сучасних технологій та методів маркетингу, підвищення якості видань та боротьби з незаконною продажем книг в мережі Інтернет, а також сприяння розвитку книжкової культури в Україні. Держава може підтримувати видавництва шляхом надання фінансової допомоги, зменшення податкового тягара та збільшення кількості грантів на видавничі проекти. Тому надзвичайно важливо звернути увагу на використання сучасних технологій та методів маркетингу для просування книг, зокрема, за допомогою соціальних мереж та електронних платформ.

Підвищення якості видань може бути досягнуте шляхом залучення висококваліфікованих редакторів та коректорів, а також використання сучасних технологій друку та верстки. Боротьба з незаконною продажем книг в мережі Інтернет може бути здійснена через посилення контролю та вживання заходів щодо захисту авторських прав.

Розвитку книжкової культури може сприяти проведення різноманітних заходів, таких як книжкові фестивалі, читання та обговорення книг, створення книжкових клубів та інших подібних ініціатив. Також важливо залучити до читання книг молодше покоління шляхом проведення різноманітних освітніх проектів та заходів, які будуть приваблювати їх увагу та зацікавленість.

Для забезпечення успішного функціонування книжкової галузі в умовах гібридної війни в Україні, необхідно враховувати особливості цього конфлікту, в тому числі інформаційну боротьбу та розповсюдження пропаганди через книговидавання. Для цього важливо вести контроль над вмістом книг та забезпечувати підвищення інформаційної грамотності населення, щоб вони могли розрізняти факти від фейків та пропаганди. Книговидавництво повинно бути активніше включене у протидію пропаганді війни та російському впливу. Це може здійснюватись за допомогою підтримки та фінансування книг, які сприяють розумінню важливості збереження національної ідентичності та культурної спадщини.

Окрім цього, книжкове видавництво в Україні може сприяти формуванню позитивного іміджу країни та внести свій вклад у боротьбу з гібридною війною. Шляхом публікації книг про історію та культуру України, а також про національну свідомість та єдність, книжкове видавництво може допомогти зберегти національну ідентичність та зміцнити духовну єдність народу.

Усі ці заходи можуть сприяти вирішенню проблем українського книговидавання та покращенню стану книжкової галузі в цілому. Отже, гібридна війна має великий вплив на книжкове видавництво в Україні, але в той

же час, вона надає нові можливості для розвитку цієї галузі. За умови реалізації спеціальних заходів підтримки, відповідального підходу до вмісту та збереження національної ідентичності, книжкове видавництво в Україні може стати потужним інструментом в боротьбі з гібридною війною та сприяти розвитку культури та освіти.

РОЗДІЛ 2 СУТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО КНИГОВИДАННЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

2.1 Діяльність українських видавництв в умовах воєнного стану

Воєнний стан — це особливий правовий режим який вводиться коли є загроза зовнішньої агресії або внутрішніх збурень і вимагає спеціальних заходів забезпечення безпеки та порядку. У таких умовах всі сфери суспільного життя піддаються випробуванням, а серед них особливе значення має культурна сфера, яка включає видавництва та книговидавничу діяльність. Українські видавництва, опинившись в умовах воєнного стану, стикаються зі складними факторами, які вимагають високого рівня адаптації та стратегічного мислення.

Під впливом агресії з боку Росії, яка охопила всю нашу країну, найбільше постраждали книговидавничі центри та офіси які розташовані на сході України, зокрема у Харкові, Дінпрі, Запоріжі та Херсоні. Обстріли завдали серйозних пошкоджень таким видавництвам як: «Ранок», «BOOKSHA», «4mamas», «АССА», «Фоліо», та ін.. Заради виживання деякі видавництва змінювати форму діяльності та місцезнаходження.

Попри це, варто зазначити, що більшість регіонів, за винятком окупованих територій, спостерігали схожі тенденції у сфері книгодруку. Загалом спостерігалось загальне зниження як кількості видань, так і їх тиражів. Однак, Рівненська область відзначилася зростанням на 18 видань (12,2%), що складає 7,4 тисяч примірників (9,9%). Тернопільська область також зафіксувала збільшення кількості видань на 5 одиниць (0,8%), але тиражі скоротились на 1182,4 тисячі примірників (53,5%). Чернівецька область спостерігала зменшення на 68 видань (27,2%), а тиражі зменшились на 48,6 тисяч примірників (31,4%). [36]

Одним із передових інтернет-ресурсів в Україні, що широко освітлює видавничий аспект як українського, так і світового книжкового видання є

проект «Читомо». В рамках цього проекту проводяться аналітичні огляди книжкового ринку та розглядається іноземний досвід.

Аналізуючи актуальні тенденції у просуванні книжкової продукції, на прикладі видавництва «Віват», було помічено, що активна агресія Росії спричинила закриття друкованих ЗМІ. Багато з них перетворилися на онлайн-платформи. Наприклад, видання "Друг читача" доступне у вигляді онлайн-версії. У той же час, на ринку з'явилися нові спеціалізовані інтернет-видання та інтернет-портали, які стали ключовими інструментами для просування книг цього видавництва. Серед них можна відзначити наступні:

1. «ЛітАкцент»;
2. «Буквоїд»;
3. «Друг читача»;
4. «Укр.Літ»;
5. «Читомо»;
6. «Казкарка»;
7. «Портал української книжкової індустрії»;
8. «Cultprostir»;
9. «БараБука»;
10. «Букмоль»;
11. «Закладинка».

Такий розвиток подій змінює підходи до маркетингу та просування книг, тому книжкові видавництва повинні активно працювати над своїми стратегіями продажу та реклами. Наприклад, видавництво «Віват» може скористатися можливостями онлайн-середовища для реклами своїх книг, створювати відеоогляди та інші цікаві формати презентації книг.

Українські видавництва демонструють велику стійкість та волю до праці, навіть в умовах конфлікту і небезпеки. Вони відіграють важливу роль у збереженні культурної спадщини, національної ідентичності та поширенні інформації, яка є особливо важливою під час воєнних дій. Діяльність

українських видавництв в умовах воєнного стану є викликом, але цей виклик надає нові можливості для розвитку української літератури.

Видавництва здійснюють важливу роботу з популяризації української літератури в межах країни та за її межами. Вони беруть участь у літературних фестивалях, виставках та презентаціях, просуваючи українську культуру та розповідаючи світу про внесок українських авторів у сучасну літературу. Незважаючи на складне становище, війна спричинила значний поштовх для піднесення української культури вцілому. Наслідком заборони російського контенту спостерігається значне зменшення фейкової інформації та пропаганди, більшість свідомих країн світу перестають співпрацювати з країною-агресором. Спостерігається збільшення кількості фестивалів та ярмарків, які припиняють співпрацю з російськими видавцями, зокрема: Празький, Франквуртський, Лондонський та Блонський на яких українські видавництва активно виступають та відстоюють важливу роль культурного, літературного та мирного простору України. [18]

Українські видавництва відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до інформації в умовах воєнного конфлікту. Вони публікують журнали, газети та інші видання з актуальними новинами, аналітичними матеріалами та оглядами подій, що стосуються війни. Це дає можливість громадянам отримувати об'єктивну інформацію та орієнтуватися в складних ситуаціях. Діяльність українських видавництв в цей період є надзвичайно важливою, оскільки вони виступають посередниками між авторами та читачами, допомагаючи переказати історії, розкрити глибину емоцій та спонукати до роздумів. Видавці активно просувають твори нових авторів, надаючи їм можливість висловитися і знайти аудиторію, яка бажає чути їхні голоси.

«Специфіка роботи основних працівників видавництва в Україні в умовах війни суттєво змінюється порівняно з мирним періодом. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, частина штатних працівників — виїхала за кордон, проте практична більшість з них вже повернулась. З

різних підрозділів видавництва на фронт вирушили 6 працівників. Наразі половина персоналу працює дистанційно.» — Більчук М.В, редакторка видавництва «Підручники і Посібники». Однією з головних складнощів, з якими стикається видавництво в умовах війни, є скорочення збуту продукції. Це пов'язано зі складнощами транспортування товарів та зменшенням кількості потенційних клієнтів. Обсяги продажів значно зменшилися через зміни в навчальному процесі, а саме — перехід на дистанційне навчання. Також відсутній збут товару в тимчасово окупованих територіях. Це призводить до значного скорочення потреби в навчальних посібниках та значним скороченням збуту.

Війна, що виникла між Україною та Росією, безсумнівно стала великим викликом для українських видавців, поставивши під загрозу нормальне функціонування культурної індустрії. Незважаючи на ці виклики, дані, зібрані станом на 29 листопада 2022 року, свідчать про певне відновлення видавничої галузі. «Ми продовжуємо видавати нові книги, продавати старі, додруковувати накладу й навіть брати участь у подіях. Ми — ветеранське видавництво, тож із першого дня роботи писали про військових, мали систему лояльності для учасників бойових дій та передавали наші книги до бойових підрозділів і шпиталів» — запевняють у видавництві «Стилет і стилос». [17]

Згідно з отриманими статистичними даними, 85,9% видавництв серед яких є: «Видавництво Старого Лева», «Абук», «Наш Формат» та ін., повернулись до нормального функціонування, що є важливим показником стійкості та впевненості видавництв у складних умовах воєнного конфлікту. Це свідчить про надзвичайну резильєнтність та здатність українських видавців адаптуватись до нових реалій.

У той же час, 14,1% видавництв діють частково, надіючись на електронний формат. Серед них варто відзначити такі видавництва, як: «Медуза», «Білка», «Мандрівець» та ін.. [22] Це відображає тенденцію до залучення сучасних технологій та переорієнтацію на цифровий контент.

Електронний формат надає можливість видавництвам зберігати та поширювати свої видання, навіть у складних умовах обмежень, забезпечуючи доступ до культурних цінностей для широкої аудиторії.

Таким чином, українські видавництва стають важливим і є невід'ємним елементом культурного і соціального життя в умовах воєнного конфлікту. Українські видавництва виявляють гнучкість і адаптивність, пристосовуючись до складного політичного та економічного середовища. Вони шукають нові способи фінансування і ресурсів для видання книжок, залучаючи громадськість, благодійні фонди та міжнародну спільноту.

Видавництва створюють простір для обговорення проблем, сприяючи розвитку критичного мислення та свободи слова. Умови воєнного стану накладають певні обмеження на діяльність видавництв, такі як цензура, обмеження свободи слова та безпеки авторів. Однак, українські видавництва не втрачають своїх цінностей і продовжують відстоювати свободу слова, розширювати горизонти літературної творчості та висловлювати критичні думки про воєнний конфлікт.

2.2 Репертуар видань під час воєнного стану

Війна спричинила безліч негативних емоцій, страждань та життєвих випробувань для українців. Це створило підґрунт для виникнення нових літературних творів, що відображають реальність воєнного конфлікту та його вплив на життя людей. Дослідження виявило що, понад 57% учасників опитування помітили зміни у репертуарі видань. (Рис. 2.2)

Рис. 2.2 Зміни в репертуарі видань з початком війни.

Жанрово-тематичне розширення української літератури стало помітним завдяки з'явленню нових жанрів, таких як воєнна проза, документальна література, мемуари, літературна журналістика та багато інших. Ці твори несуть на собі сліди війни і розкривають її різні аспекти: від життя в окопах та битв до післявоєнного відновлення та посттравматичного стресу. Вони дозволяють читачам отримати глибше розуміння того, що відбувається на передовій, і відчувати болючі емоції, пов'язані з втратою, надією та боротьбою за мир. «Вступаючи в діалог із читачем, сучасний автор має спільні з ним погляди ...а отже, приймає ідейно близький йому світ творів» [16] — в цьому і є головна ідея воєнної літератури стверджує Л. Горболіс.

Перш за все, помітно збільшення видання літературних творів, що пов'язано з активним пошуком та підтримкою нових авторів. Це свідчить про зростання інтересу до української літератури та визнання необхідності висловлення голосу воєнного покоління. Насилля військового конфлікту пробудило творчий потенціал у тих, кого раніше ніколи не охоплювала думка про створення власних літературних творів. Багато учасників бойових дій опублікували свої матеріали, серед них є кинги Валерія Ананьєва «Сліди на

дорозі», Антона Водяного «The Ukraine», Валерія Пузіка «Бездомні пси», «Піхота» Мартіна Бреста та ін..

Видавництва ставлять перед собою за мету розширити канони української літератури, а також знайти нові шляхи вираження теми війни та її наслідків. Воєнний конфлікт призвів до змін в книжковому ринку, зокрема зниження попиту на книжки та зміну пріоритетів читачів. Видавництва переглядають свою стратегію видавничої програми, фокусуючись на тематиках, які є актуальними в умовах воєнного конфлікту, а також залучають нових авторів, які можуть відобразити ситуацію щодо переживання війни. Результати дослідження свідчать про те, що війна має вплив на читацькі вподобання. За даними опитування, 51,5% учасників заявляють, що війна має вплив на вибір видань, 18,5% виражають схильність до такої думки, лише 19% стверджують, що цей фактор не має значення. (Рис 2.2)

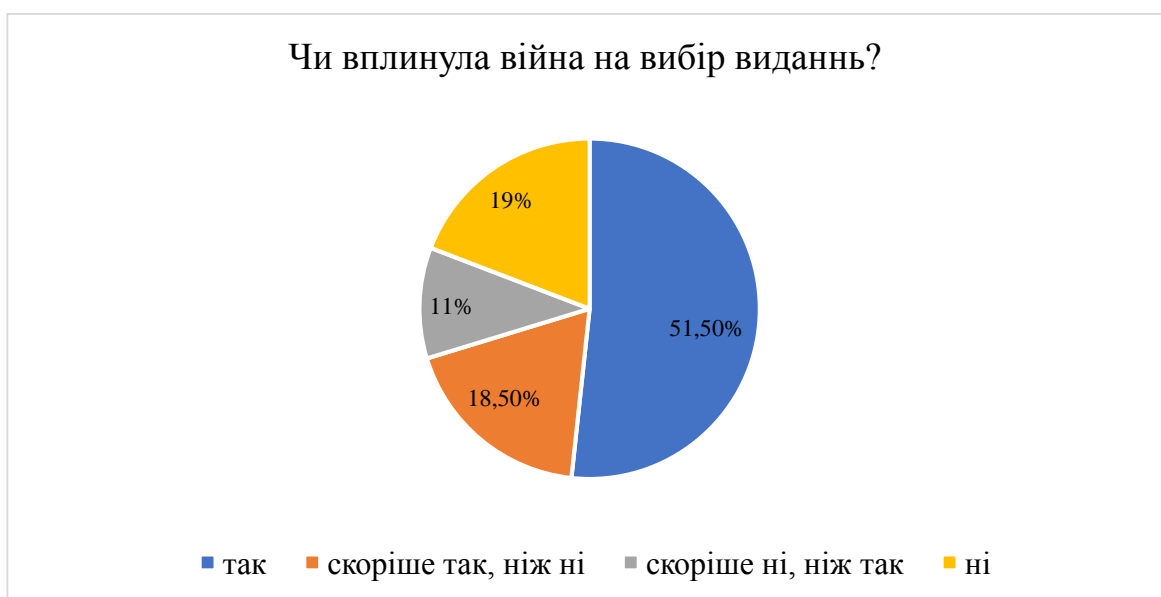

Рис 2.3 Вплив війни на вибір видань

Українські видавництва активно працюють над збереженням літературних творів, що стосуються історії та культури України. Вони випускають видання, які розповідають про героїчні подвиги, воєнні події, життя та традиції українського народу. Це допомагає зміцнювати національну свідомість та поширювати ідеали патріотизму серед населення, особливо в умовах воєнних загроз. Набувають популярності тематичні книги українських

авторів, серед яких є "Інтернат" Сергія Жадана, "Точка нуль" Артема Чеха, "Місяць війни. Хроніка подій" Олександра Красовицького та інші.

Щоб дослідити та з'ясувати, які жанри книг переважно читають читачі було проведено опитування спрямоване на отримання унікальних інсайтів щодо читацьких вподобань та тенденцій. Після аналізу отриманих даних можна виділити кілька основних жанрів книг, які найчастіше обирають українці. Загалом, у дослідженні брали участь 60 респондентів. З них 38 осіб зазначили, що переважно читають художні книги. Ці читачі віддають перевагу романам, оповіданням, детективам та іншим жанрам художньої літератури. Інші 12 учасників зазначили, що вони віддають перевагу фантастичним або фентезі книгам. Незначна частина, а саме 10 респондентів опитування відзначили свою зацікавленість науковими дослідженнями, історією або науково-популярними творами. (Рис. 2.4)

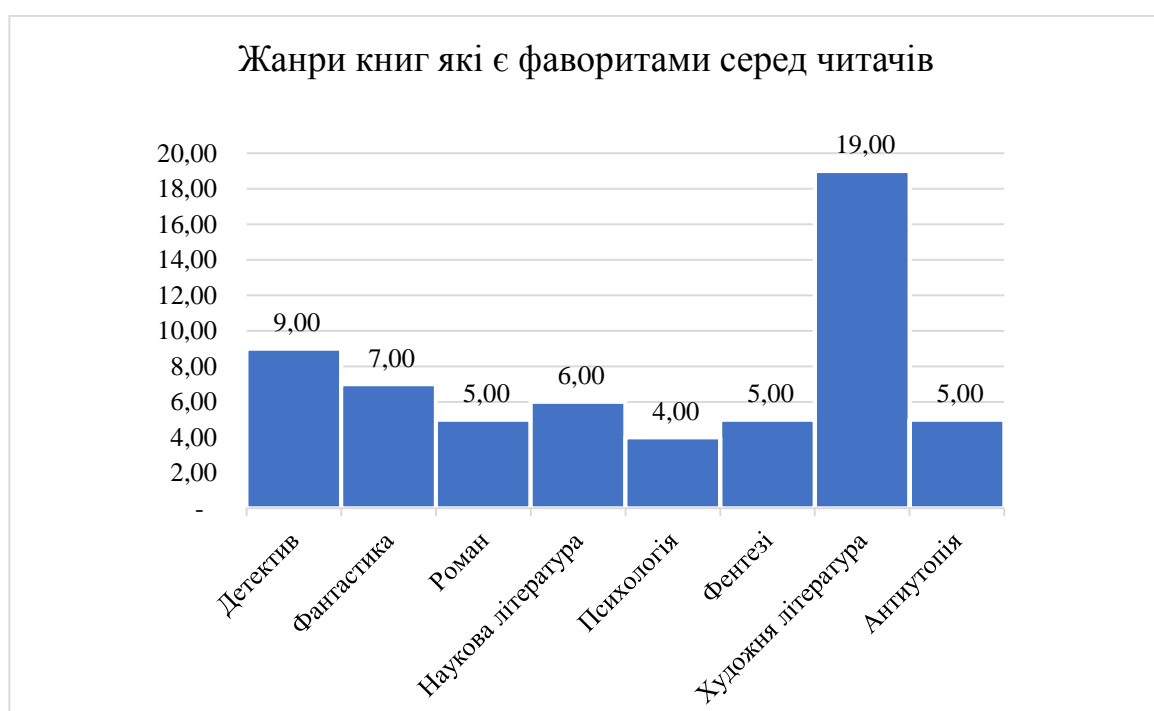

Рис. 2.4 Жанри видань які є фаворитами серед читачів

Серед учасників опитування набули популярності такі видання, як: «Не озирайся і мовчи» Максима Кідрука, «Сіль для моря» А. Нікуліної, «Амадока» Софії Андрухович, «Я бачу, вас цікавить п'ятьма» Ілларіона Павлюка, «Детективи з Артеку» Андрія Бачинського та інші. У сучасному

інформаційному світі, вибір видань стає складним завданням для багатьох читачів. При оцінці якості публікацій, більшість респондентів звертає увагу на видавництво, яке стоїть за текстом. Видавництво, як ключовий фактор визначення якості видання, впливає на різні аспекти читацького досвіду. Звертаючи увагу на видавництво, читачі можуть покладатися на глибину аналізу та обґрунтованість джерел, які впливають на їхні знання та думки. Серед респондентів фаворитами стали такі видавництва, як «Видавництво Старого Лева», «Віват» та «А-ба-ба-га-ла-ма-га». (рис 2.5)

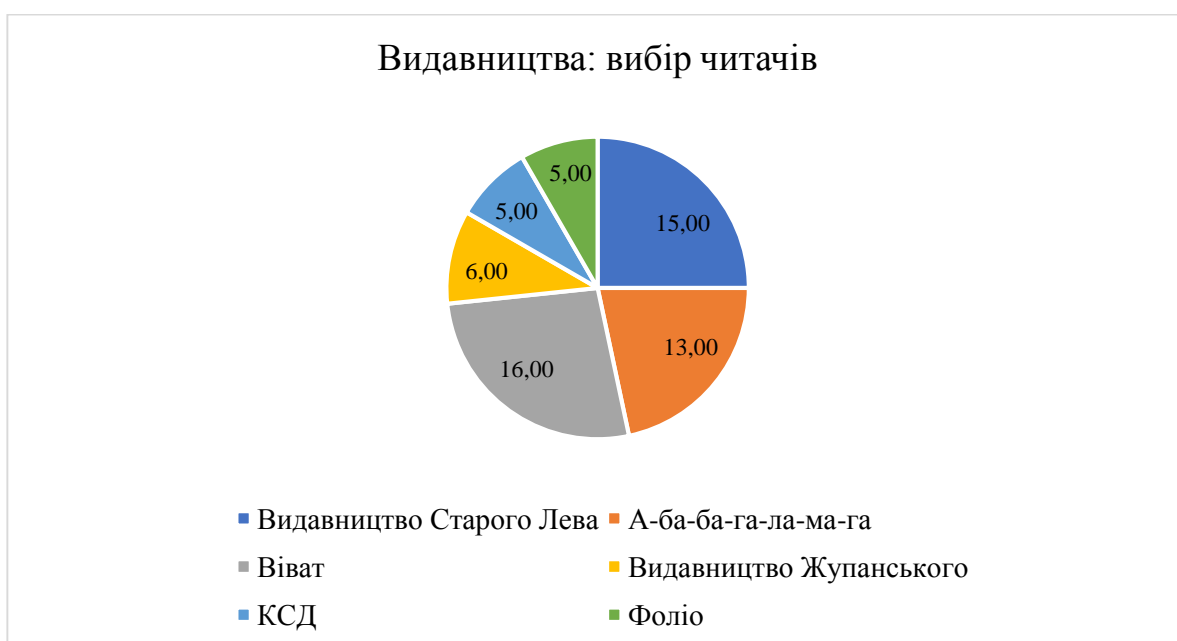

Рис. 2.5 Видавництва: вибір читачів

Аналіз видавничої продукції з різних тематичних розділів (табл. 2.1) станом на 2022 р. підтверджує, що книги та брошури з політичної та соціально-економічної літератури переважають в загальній кількості — 2195 видання з друком, загальним тиражем 1575,6 тисяч примірників (що складає 22,6% від загальної кількості назв та 13,5% від загального тиражу) порівняно з 2021 р. кількість назв зменшилася на 2784 друк. од (55,9%), тиражі — на 1316,7 тис. пр., (45,5%).

На другій сходинці — художня література — 2047 друкованих одиниць тиражем 1944,9 тисяч примірників (21,1 відсотків й 16,6 відсотків), в

порівнянні аналогічним періодом 2021 року й обсяг назв, й тиражі зменшився на 2110 друкованих одиниць (50,8%), і на 1654,8 тисяч примірників (46%)

На третьому місці — література із освіти і культури що становить 1377 друкованих одиниць тиражем 4816,5 тисяч пр., (14,2% загальної кількості назв й 41,2% загального тиражу). Порівняно із 2021 р. обсяг назв зменшився на 3144 друкованих одиниць (69,5%), тиражі — на 26109,6 тисяч примірників (84,4%). [23]

«Таблиця 2.1»

Аналіз видавничої продукції за тематичними розділами у 2022 році

Тематичний розділ	Кількість назв, друк. од.	Тираж, тис. прим.	Відсоток від загальної кількості назв	Відсоток від загального тиражу
Політична та соціально-економічна література	2195	1575,6	22,6%	13.5%
Художня література	2047	1944,9	21,1%	16.6%
Література з освіти і культури	1377	4816,5	14.2%	41.2%

Дослідження репертуару книг під час воєнного конфлікту є важливим аспектом розуміння впливу воєнних подій на літературну сферу. Книги, що випускаються під час війни, можуть служити не тільки джерелом інформації, але й інструментом психологічної підтримки та насаги для воїнів та цивільного населення. Літературні твори, що відображають воєнні реалії, допомагають людям осмислити його в контексті героїзму, трагічних втрат та надії на мирне майбутнє.

2.3 Стимулювання і перспективи розвитку українського книговидавання

Російсько-українська війна розгорнулася в Україні і мала глибокий вплив на книжковий ринок, що стало справжнім каталізатором змін. Останні роки

були визначені впровадженням законодавчих ініціатив та інституційними перетвореннями, спрямованими на покращення якості української видавничої галузі. Незважаючи на певний прогрес, постійний пошук нових механізмів для протидії російській культурній експансії, супроводжуваної військовою окупацією та заборонаю поширення російськомовних друкованих матеріалів на території України, залишається актуальним завданням. Для популяризації літератури про війну запроваджено різноманітні проекти. Наприклад, радіостанція «Армія FM» (перша військова радіостанція України) створила передачу під назвою «Сектор L», присвячену тематиці війни та воєнних подій. Це сприяє поширенню правдивих історій та збагачує культурний дискурс українського суспільства.

Сучасні культурні інституції готові відмовитися від співпраці з Росією, забороняючи поширення її культурного контенту. Це важливий крок у протидії російській пропаганді та запобіганні поширенню фейкової інформації. Законом «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення обмежень на ввезення та розповсюдження видавничої продукції, що стосується держави-агресора, Республіки Білорусь, тимчасово окупованої території України», №7459, заборонено ввезення і розповсюдження в Україні видавничої продукції з РФ, Білорусі, тимчасово окупованих територій України. [31] Книжкові ярмарки, як вагомий культурні події, також приєднуються до санкцій проти російського культурного продукту. Це сприяє забезпеченню достовірної інформації та захисту культурних цінностей.

З 10 липня 2022 року набрав чинності закон України «Про внесення змін до деяких законів України, що стосуються стимулювання розвитку українського книговидавництва та книгорозповсюдження №6287». [33] Згідно з цим законом, держава буде надавати субсидію суб'єктам видавничої справи для відшкодування витрат на оренду приміщення, яке використовується як спеціалізований магазин для торгівлі книгами.

Суб'єкти видавничої справи, що продають книги українською мовою, мовами країн ЄС та мовами корінних народів України у книгарнях, де

використовуються РРО, матимуть можливість скористатися гарантованим правом на отримання державної субсидії. Сума цієї субсидії буде обмеженою і не перевищуватиме вартість оренди, а також не перевищуватиме 20% від суми доходу, отриманого від продажу книг у відповідній книгарні. Крім того, закон встановлює критерії для обмеження площі та вартості оренди на кожен квадратний метр, які залежатимуть від чисельності населення громади, де розташована книгарня. [33]

Відповідно до чинного законодавства, планується регулярне надання зазначеної субсидії книгарням щоквартально з початку 2023 року. З метою отримання цієї субсидії, книгорозповсюджувачі будуть зобов'язані звертатися до Українського інституту книги. Також пропонується надання громадянам України сертифіката на придбання книг на визначену суму (0,3 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб), який можна буде використати тільки для купівлі книг державною мовою в розповсюджувача.

Основною метою нового законодавства щодо стимулювання розвитку українського видавництва та поширення книг є забезпечення більшої доступності літератури, написаної українською мовою, а також мовами країн Європейського Союзу та мовами, що використовуються корінними народами України. Для досягнення цієї мети закон зобов'язує видавництва та книгарні використовувати фіскальні реєстратори (РРО) під час продажу книг у своїх магазинах. Застосування РРО забезпечить прозорість та підзвітність книжкового ринку та унеможливить ухилення від сплати податків.

У законі також передбачені заходи для підтримки перекладу української літератури на інші мови та перекладу іноземної літератури на українську мову. Ці заходи сприятимуть поширенню української літератури за кордоном та залученню іноземних видавців та читачів на український книжковий ринок. Закон також сприятиме розвитку цифрового видавництва та розповсюдженню книг, що дозволить забезпечити доступ до літератури, особливо у віддалених та недостатньо забезпечених регіонах.

У майбутньому видавцям потрібно буде позиціонувати себе як постачальників контенту, а не лише постачальників фізичних книг. Їм доведеться зробити контент доступним на різних носіях, у різних форматах і на різних платформах. Цей вміст може не обмежуватися текстом самої книги – він також може включати аудіо, відео та ігри. Цей додатковий вміст може призвести до додаткового прибутку. Учасникам ринку доведеться переглянути свою стратегію та адаптуватися до змін у ланцюжку вартості [12, с.25].

Традиційні книжкові магазини стикаються з ризиком бути виключеними з ринку цифрового контенту, що розширюється. Традиційному книжковому магазину більше, ніж будь-коли, доведеться підкреслювати свої сильні сторони щодо знання клієнтів, утримання клієнтів і компетентності.

Співпраця з видавництвами та інтернет-книгарнями — крок у правильному напрямку. Інтернет-книжкові магазини найкраще підходять для цифрової трансформації завдяки своїм вбудованим клієнтським базам і досвіду роздрібної торгівлі в Інтернеті. Необхідно також звернути увагу на важливість підтримки українських авторів. Багато з них стикаються з труднощами при публікації своїх творів через відсутність засобів на видання.

З метою підтримки культурного розвитку в Україні вживаються різноманітні ініціативи та конкурси, які спрямовані на підтримку авторів та розвиток книговидання у різних областях. Одним з недавніх видатних подій став конкурс «Книжкова Львівщина», який відбувся 8 травня 2023 року у Львівській області. Мета цієї ініціативи полягає у визнанні та підтримці талановитих місцевих авторів шляхом присудження престижних премій. Конкурс спрямований на стимулювання літературної творчості в області та популяризацію місцевих літературних талантів. Зокрема, у Кам'янці-Подільському була створена грантова програма, яка здійснює популяризацію української книги у територіальній громаді та надання значної підтримки авторам. Ця ініціатива сприяє розвитку літературного середовища та поширенню культурних цінностей у місцевій спільноті.

Надзвичайно важливою подією стала Всеукраїнська виставка-форум «Українська книга на Одещині», яка проходила з 9 по 11 червня 2023 року. Цей захід мав на меті популяризацію культурних цінностей та утвердження ідентичності українського народу. Виставка-форум створила унікальну платформу для зустрічей авторів, видавців, книголюбів та культурних експертів, що сприяє розвитку книжкової сфери та обміну ідеями. Також в країні здійснюється всеукраїнська програма стипендій, яка є надзвичайно важливим кроком. Метою цієї програми є збереження та стандартизація літературного процесу, забезпечуючи авторам можливість продовжувати роботу над своїми проєктами, навіть в умовах складних воєнних обставин. Вона сприяє розвитку талантів та створює умови для плідної творчості в літературному світі України.

Міжнародна допомога є невід'ємною складовою розвитку книговидавництва, і її значення неможливо недооцінити. Українські автори отримали велику підтримку від світової спільноти, яка визнала їхнє мистецтво та творчий потенціал і припинила співпрацю з Російською Федерацією. Українські видавці та автори цього року брали участь у престижних книжкових виставках, зокрема «Світ книги» у Празі та міжнародному книжковому ярмарку у Варшаві, що відкрили нові горизонти для українських авторів. Запит на українські книги за кордоном надзвичайно високий, і щороку перекладається більше сотні книжок з оригінальної мови, а також значно зросла експортна потужність книговидавництва.

Всі ці ініціативи та конкурси створюють великі перспективи для української книги та стимулюють розвиток книговидавництва в цілому. Шляхом підтримки авторів та популяризації літератури в різних регіонах країни, Україна вкріплює своє місце на культурній карті світу і сприяє розкриттю нових літературних обличчя та ідей.

Українське книговидання має важливе значення для розвитку культури та освіти в країні, тому необхідно приділяти увагу його проблемам та забезпечувати підтримку українських видавництв та авторів.

ВИСНОВКИ

Книговидавництво є важливою складовою культурного життя, оскільки воно зберігає та передає національну спадщину, ідеї та творчість авторів. Україна, як країна з багатою культурною спадщиною, за останні роки стала свідком важких випробувань спричинених війною, яка триває на її території. Книжковий ринок під час конфлікту зазнає серйозного впливу та стикається з унікальними викликами.

Дослідження проблем українського книговидання в умовах гібридної війни дозволило з'ясувати особливості його розвитку в Україні, а також виявити актуальні проблеми ринку книжкової галузі. Гібридна війна, яка стала складовою сучасності, має значний вплив на книговидання, що підтверджується аналізом діяльності українських видавництв та змін у репертуарі видань в умовах воєнного стану. Росія, використовуючи гібридну війну, суттєво обмежує можливості поширення книг на тимчасово окупованих територіях, використовуючи різноманітні методи інформаційної агресії, спрямовані на дестабілізацію українського книжкового ринку.

На сучасному ринку книжкової галузі існує низка актуальних проблем, зокрема, таких як, збільшення вартості книг, що має значний вплив на читачів, а також складність видавницької діяльності через обмежені ресурси та непередбачувані умови воєнного конфлікту. З метою отримання цінних даних про читацькі вподобання та вплив війни на книжковий ринок було проведено опитування, результати якого свідчать про розширення жанрово-тематичного спектра української літератури. Під час воєнних дій, репертуар видань відображає нові реалії та відповідає потребам суспільства. З'явлення та поширення нових українських авторів, стає вагомим тенденцією навіть за кордоном. Зростає також популярність електронних книг, як альтернативи традиційним друкованим виданням. Це пояснюється зручністю і доступністю електронного формату, особливо в умовах швидкого ритму сучасного життя та постійної мобільності, а також нижчою ціною в порівнянні з друкованими

книгами. Отримані дані з опитування можуть слугувати цінним джерелом інформації для видавництв, авторів та інших учасників книжкового ринку для адаптації до змін, що відбуваються в читацькому суспільстві.

Українські видавництва, опираючись на національні цінності та ідентичність в умовах воєнного стану були змушені змінювати свою стратегію та адаптуватися до нових реалій. Більшість видавництв відновили свою діяльність та активно працюють, намагаючись зберегти та продовжити свою місію навіть у важких умовах. Важливо розуміти, що стимулювання розвитку українського книговидання в умовах гібридної війни є незрівнянно важливим та вимагає спеціальних заходів та підтримки з боку держави та інших зацікавлених сторін.

З метою подолання проблем, що виникають перед українським книговиданням в умовах гібридної війни, рекомендується створити сприятливі умови для видавців та авторів, активно застосовувати та поширювати наступні заходи:

1. Підтримка державою. Держава повинна надати фінансову підтримку та забезпечити створення спеціальних програм та проектів для розвитку книговидання в умовах гібридної війни.

2. Стимулювання видавництв. Для підтримки та стимулювання українських видавництв у важких умовах воєнного стану можна впровадити спеціальні пільги, знижки на податки та інші заходи, що сприяють їхній стійкості та розвитку.

3. Міжнародне співробітництво. Важливо залучити до співпраці міжнародні організації, фонди та видавництва, які мають досвід роботи у подібних умовах та можуть надати необхідну підтримку та допомогу.

4. Культурна пропаганда та освіта. Потрібно звернути більшу увагу на культурну пропаганду та освітні проекти, спрямовані на підтримку та розвиток читацької культури в умовах гібридної війни.

5. Інформаційна безпека. Для забезпечення стійкості українського книговидання важливо приділити увагу захисту інтелектуальної власності, боротьбі з пропагандою та незаконним розповсюдженням книжкової продукції.

6. Підтримка авторів. Створити спеціальні грантові програми або стипендії для авторів, механізми для ефективного продажу та просування творів українських авторів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках

Реалізація запропонованих заходів дозволить забезпечити стійкий розвиток українського книговидання, зберегти культурну спадщину країни та забезпечити доступ до якісної книжкової продукції для українського суспільства.

Висновки дослідження підкреслюють важливість розвитку книговидання в умовах гібридної війни. Це питання не обмежується сферою культури, оскільки, діє як стратегічний компонент — зброя національного розвитку, що сприяє зміцненню національної свідомості та формуванню позитивного іміджу України. Для досягнення успіху необхідна спільна дія культурних і громадських структур, державної підтримки та активної участі читачів. Тільки таким шляхом ми зможемо забезпечити розвиток сучасного українського книговидання і відродження культурної сили нашої країни у часи війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s/redaktorn> (дата звернення 22.12.2022)
2. Батуревич І. Майбутнє видавничої справи: традиції чи інновації?. Читомо. URL: <https://archive.chytomo.com/news/maybutnye-vydavnychoyi-spravy-tradytsiyi-chy-innovatsiyi> (дата звернення: 20.05.2023).
3. Батуревич І., Хмельовська О. Книговидання-2019: Як Ляшко врятував видавничу справу країни. *Культура читання і мистецтво книговидання «Читомо»*. URL: <https://chytomo.com/knyhovydannia-2019-ia-liashko-vriatuvav-vydavnychu-spravu-krainy/> (дата звернення: 20.05.2023).
4. Батуревич, Ірина. Майбутнє видавничої справи: традиції чи інновації? *Культурно-видавничий проект «Читомо»*. URL: <http://www.chytomo.com/news/maybutnye-vydavnychoyi-spravy-tradytsiyi-chy-innovatsiyi> (дата звернення: 16.05.2023).
5. Бебик. В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рілейшнз : монографія. Київ : МАУП, 2005. 440 с.
6. Билина, Ю. Л. Особливості формування професійної компетентності майбутніх фахівців видавничої справи та редагування. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 10. С. 6–8. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2013_10_3 (дата звернення: 03.05.2023).
7. Благовірна Н. Б. Перевідкриття «інформації брутто», або реконфігурація всесвітнього «навчального плану» та ролі редактора луцьким видавничим середовищем. *Поліграфія і видавнича справа: Соціальні комунікації Української академії друкарства*. 2017. № 1 (73). С. 129–144. URL: <http://pvs.uad.lviv.ua/uk/articles/re-invention-of-information-grossor-reconfiguration-of-worlwide-curriculum-and-editors-role-by-publishingenvironment-in-lutsk/> (дата звернення: 13.05.2023).

8. Благовірна Н. Б. Апарат видання як інтелектуальна автономність читача. *Поліграфія і видавнича справа: Соціальні комунікації Української академії друкарства*. 2017. № 2 (74). С. 147–162.
9. Булавинець В. М. Нерівність доходів населення в Україні: чинники та сучасний стан. *Ефективна економіка*. 2017. 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5870> (дата звернення: 12.05.2023).
10. Бурнашов І. Ю. Сучасні книжкові ринки: зарубіжний досвід. *Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого*. URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2019/suchasni%20%20knyzhkovi%20%20rynky.pdf (дата звернення: 02.06.2023).
11. Буряк, С. Книговидавнича діяльність сучасної України: стан, тенденції та перспективи розвитку. *Вісник Книжкової палати*, 2021, 1. С.10-40.
12. Вернигора Н. Сучасна українська література для дітей: проблеми, досягнення, перспективи. Після падіння тюремного муру. Українська література за роки незалежності: тенденції, проблеми, підсумки (1991–2015 213 Список літератури pp.): матер. наук.-практ. семінару. Київ, 2015. 146 с.
13. Видавнича діяльність в умовах розвитку новітніх технологій: вивчення запитів фахівців: монографія / А. І. Юрійович та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2019. 255 с.
14. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька ; ред.-упор. : О. І. Харитоненко, Ю. С. Полтавець. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 356 с.
15. Гончарова Н. Понад половина українців не читають книжок. Яке рішення знайшла держава та як заохотити себе до літератури. *TCH.ua*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ponad-polovina-ukrayinciv-ne-chitayut-knizhok-yake-rishennya-znayshla-derzhava-ta-yak-zaohotiti-sebe-do-literaturi-1494495.html> (дата звернення: 30.04.2023).

16. Горболіс Л.М. Читання як самозбереження реципієнта. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологічна. 2016. № 24. Том 1. С. 126–129.
17. Горлач П. 85,9% видавництв в Україні продовжують свою роботу під час війни. Суспільне культура. URL: <https://suspilne.media/328532-859-vidavnictv-v-ukraini-prodovzuut-svou-robotu-pid-cas-vijni/>.
18. Горлач П., Котубей О. Празький, Лондонський, Болонський: які книжкові ярмарки відмовляються співпрацювати з Росією. Суспільне. URL: <https://suspilne.media/213957-prazkij-londonskij-bolonskij-aki-knizkovi-armarki-vidmovlautsa-spivpracuvati-z-rosieu/>.
19. Горобець, О., 2020. Статистичний аналіз тенденцій і закономірностей зовнішньої торгівлі України книжковою продукцією. Бізнес Інформ, 5, С. 320-329.
20. Грабовська І. Українські видання про гібридну війну путінської Росії. Газета «День». URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/ukrayinski-vydannya-pro-gibrydnu-viynu-putinskoyi-rosiyi> (дата звернення: 28.05.2023).
21. Друк України (2019) : стат. зб. / уклад. С. Буряк. Київ : Кн. палата України, 2020. 104 с.
22. Загоруй А., Хмеьовська О. 9 місяців вторгнення: як українські видавці працюють під час війни. Культура читання і мистецтво книговидання. URL: <https://chytomo.com/9-misiatsiv-vtorhnennia-iak-zaraz-pratsiuiut-vydavtsiv-v-ukraini/> (дата звернення: 20.05.2023).
23. Книжкова палата України. Книжкова палата України. URL: <http://www.ukrbook.net/> (дата звернення: 12.05.2023).
24. Кулінська Я. Знаки війни: до питання символіки у сучасних воєнних творах. Київ, 2021. С. 51 – 55.
25. Макаров Ю. Ілюзія громадянської війни — Український тиждень. *Український тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/iliuziia-hromadianskoi-vijny/> (дата звернення: 20.05.2023).

26. Михайлова, О., 2019. Книжкова культура в незалежній Україні: тенденції, виклики, перспективи. Стратегічні пріоритети, 2, С.60-73.

27. Оперативні дані щодо кількості одержаних обов'язкових примірників видань у 2023 році. Книжкова палата України. URL: <http://www.ukrbook.net/> (дата звернення: 20.05.2023).

28. Остапа С. Торгівля незаконно ввезеними книжками перемістилася в кіберпростір. Моніторинг Держкомтелерадіо за перше півріччя 2021 року. *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/190448/2021-07-23-torgivlya-nezakonno-vvezenymy-knyzhkamy-peremistylasya-v-kiberprostir-monitoring-derzhkomteleradio-za-pershe-pivrichchya-2021-roku/> (дата звернення: 20.05.2023).

29. Офіційний сайт Книжкової палати України. Оперативні дані випуску книжкової продукції у 2020 році [Електронний ресурс] / Книжкова палата України. URL: <http://www.ukrbook.net> (дата звернення: 14.06.2023).

30. Пилипчук Д. Про дозу дьогтю в бочці меду: Статистика українського друку на тлі гібридної війни. К.: Вид. центр «Просвіта», 2017. 64 с.

31. Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення обмежень на ввезення та розповсюдження видавничої продукції, що стосується держави-агресора, Республіки Білорусь, тимчасово окупованої території України : Закон України від 19.06.2022 р. № 7459.

32. Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту : Закон України від 08.12.2016 р. № 1780-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-19#Text> (дата звернення: 20.05.2023) .

33. Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку українського книговидання і книгорозповсюдження : Закон України від 19.06.2022 р. № 2313-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2313-20#Text> (дата звернення: 05.06.2023).

34. Радченко А. Дослідження витоків вітчизняного книгознавства – в унікальній монографії. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2927> (дата звернення: 20.05.2023).

35. Садовська А. Державне регулювання розвитку книговидання як складова формування єдиного гуманітарного простору України. *Збірник наукових праць* 2013. С. 225-234.

36. Сенечко М. І., Буряк С. В. Книговидавнича діяльність сучасної України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів. URL: <http://www.upba.org.ua/index.php/uk/zakonodavstvo/knyzhkova-palata>. (дата звернення: 25.05.2023).

37. Шелюх О., Легка Я. Жанрово-тематичні особливості сучасної літератури про гібридну війну на сході України: вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 32 (71) № 2 Ч. 2021. 2. С. 138-143.

38. Шеркліф, Е., 2021. Видавнича галузь України: огляд сектора. Заключний звіт 2020 р. Британська рада, Український інститут книги. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/333_research_uk_ua_v10.pdf (дата звернення: 16.05.2023).

**Відгук наукового керівника
на дипломну роботу Клебанюка Олега
«Проблеми сучасного українського друкованого книговидання
в умовах гібридної війни»**

Проблема інформаційної агресії Росії проти України сьогодні є надзвичайно актуальною. Аналіз книжкових пропозицій в умовах інформаційної війни засвідчив, що, на відміну від Росії, де кожна інформаційна атака ретельно планується і виконується з особливою ретельністю, Україна поки що перебуває у процесі вишколу боротьби з інформаційним агресором на полях книжкової боротьби з агресором.

У цьому контексті дипломна робота Олега Клебанюка виділяється актуальністю і привертає увагу злободенністю проблеми, яка розглядається студентом. Текст роботи традиційно для подібного виду наукових теоретичних досліджень бакалаврського рівня складається із двох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаної літератури. Цілком достатня повнота фактологічного та аналітичного насичення матеріалу розділів дипломної роботи, логічність ведення матеріалу та висновків, самостійний характер роботи, усвідомлене розуміння авторкою того, як має розвиватися сюжет дослідження, – все це робить випускню дипломну роботу Олега Клебанюка цікавою і особливо ціннісною.

Необхідно зазначити, що теоретичне значення роботи може полягати в удосконаленні теоретичних аспектів поняття «гібридна війна». Практичне значення роботи може полягати у тому, що зібрані матеріали та їхній аналіз можуть бути використані для удосконалення видавничої діяльності в умовах гібридної агресії Росії проти України.

Часте спілкування зі студентом переконало мене в тому, що Олег Клебанюк вміє працювати з матеріалом – як теоретичним, так і прикладним. Адже студентові вдалось вмістити в роботі фактичний матеріал різноманітного характеру. Але весь матеріал має безпосередній стосунок до теми дослідження особливостей сучасного українського друкованого книговидання в умовах гібридної війни. Враховуючи наведене вище, вважаю, що дипломна робота Олега Клебанюка «Проблеми сучасного українського друкованого книговидання в умовах гібридної війни» відповідає вимогам, які висувають до дипломних робіт, і може бути рекомендована до захисту.

Науковий керівник –
кандидат наук із соціальних комунікацій

Оксана Іванівна Подаряща

Ім'я користувача:
Владислава Капітан

Дата перевірки:
19.06.2023 14:50:09 MSK

Дата звіту:
29.06.2023 15:04:27 MSK

ID перевірки:
1015646238

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011655

Назва документа: Клебанюк Олег В-41

Кількість сторінок: 37 Кількість слів: 7882 Кількість символів: 59124 Розмір файлу: 162.74 KB ID файлу: 1015292175

3.82% Схожість

Найбільша схожість: 0.84% з Інтернет-джерелом (http://www.nbuu.gov.ua/portal/Natural/VLNU/Ekon/2008_39/107.pdf)

3.82% Джерела з Інтернету

230

Сторінка 39

0.57% Джерела з Бібліотеки

12

Сторінка 40

3.72% Цитат

Цитати

15

Сторінка 41

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0.03% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

0.03% Вилучення з Інтернету

11

Сторінка 42

0% Вилученого тексту з Бібліотеки

2

Сторінка 42

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

3